

DRAŽENKA POLOVIĆ
Karlovac

SREDNJOŠKOLSKA EKSTENZA U KARLOVCU

THE SECONDARY SCHOOL EKSTENZA AUT IN KARLOVAC

The extension of secondary school education for adult population within an organised and informal institution called Ekstenza was started in Karlovac in 1920. The aim of the institution was general increase in the level of education of adult population. The initiators of the institution had already been active members of the Educational Committee which was founded in 1910 by the municipal authorities. The Committee operated in the Municipal Library as an independent center of public educational work.

Počeci javnih predavanja u Karlovcu i osnivanje Prosvjetnog odbora

U Karlovcu je 1. ožujka 1838. godine osnovano Ilirsko čitanja društvo. Utemeljitelji i članovi društva, iz kojeg će izrasti karlovačka Knjižnica i čitaonica, vrlo su se brzo nametnuli kao organizatori cjelokupnog karlovačkog kulturnog i društvenog života. To ne čudi kada se zna da su među osnivačima: Antun Vakanović, Dragutin Klobučarić, braća Vranyczany, Janko Drašković, a kao aktivni članovi angažirani su: Ivan Mažuranić, Vjekoslav Karas, Dragojla Jarnević i mnogi drugi hrvatski intelektualci koji u to vrijeme žive i rade u Karlovcu.

Sedamdesetih godina 19. stoljeća, uz ostale aktivnosti, Narodna čitaonica karlovačka, kako se tada zove, započinje i s prvim javnim prosvjetnim predavanjima. Kao predavači pojavljuju se Karlovčanka Dragojla Jarnević, koja predaje "O prelihi ženskoj i nemarnosti u gospodarstvenoj struci", ugledni pedagoški radnik Davorin Trstenjak, koji službuje u Karlovcu od 1872. – 1889., predaje "O najvećoj ljudskoj starosti", a Janko Tomić govori o Katarini Zrinskoj.

Taj prvi ciklus javnih predavanja završava 1897. godine kada zbog financijskih teškoća i sve manjeg broja članova Čitaonica prestaje s radom.

Iako je bilo više pokušaja, rad Knjižnice i čitaonice obnovljen je tek 1905. kada karlovački đaci akademičari osnivaju "Pučku knjižnicu", a godinu dana kasnije (29. lipnja 1906.) Hrvatski je sokol otvorio i tzv. "Sokolsku čitaonicu". Već 1907. "sokolaši" preuzimaju brigu o obje institucije, a na prijedlog Joze Ivakića, koji u to vrijeme radi

kao srednjoškolski profesor u Karlovcu, započinje i promišljena predavačka aktivnost. Drže se poučno-zabavna predavanja, neka i s popularnim skioptičkim projekcijama.

Međutim, djelatnost agilnog Hrvatskog sokola u to je vrijeme Rauchovog banovanja (1908. i 1909. godina) izložena oštrim napadima u karlovačkim pravaškim novinama *Glasonoša*, koje uređuje Dušan Lopašić, s obrazloženjem da iza njihovog prosvjetnog rada stoje politički ciljevi Hrvatsko-srpske koalicije, a ubrzo im je uskraćena i financijska potpora. Joza Ivakić je 1909. premješten iz Karlovca.

Karlovačke novine *Glasonoša* (izlazi 1905.-1909.) i *Sloga* (1910.-1919.) s jedne i *Narodni glas* (1906.-1914., 1919.-1923.), glasilo Hrvatsko-srpske koalicije, s druge strane, danas su najbolje svjedočanstvo o medijskom i političkom ratu toga vremena.

Sve su to razlozi zbog kojih karlovački "sokolaši" na skupštini Gradskog zastupstva održanoj 12. listopada 1910. predlažu Gradskom poglavarstvu da preuzme odgovornost i postane središte cjelokupnog budućeg prosvjetnog rada u gradu Karlovcu. Hrvatski je sokol svoj prijedlog opravdao ograničenim brojem članova za širinu poduzetih aktivnosti, ali i činjenicom da vežući prosvjetni rad za jedno društvo, taj rad "donekle gubi značaj općenitosti i odviše se smatra stvarju dotičnog društva, zbog čega slabi interes za predmet." (*Narodni glas* br.45/1910.). Zato "sokolaši" smatraju da je, ako se hoće prosvjetni rad učiniti općom građanskom stvari i zadovoljiti interes svih građanskih slojeva, potrebno osnovati Prosvjetni odbor kojeg bi činile ugledne javne osobe : učitelji Kraljevske velike realne gimnazije, članovi Prvog hrvatskog pjevačkog društva "Zora", Obrtničkog društva "Nada" i predstavnici cjelokupnog karlovačkoga građanstva.

Tim je povodom, izvještava *Narodni glas* br. 46/1910., gradonačelnik dr. Božo Vinković već 13. studenog 1910. sazvao sastanak svih zainteresiranih, a pozivu se odazvalo 40 Karlovčana, u najvećem broju učitelja, zatim odvjetnika, liječnika i poznatih obrtnika.

Tom je prigodom zaključeno da ovakvu prosvjetnu akciju, jer se tiče svih slojeva građanstva, definitivno preuzme Općina kao "najveći, najtrajniji i najugledniji predstavnik zajednice sumješćana" (isto). Jedan od važnijih razloga bio je i taj da time prosvjetni rad dobiva sigurno i snažno financijsko uporište.

Na tom su sastanku, uvažavajući prijedloge Hrvatskog sokola, udareni idejni i organizacijski temelji budućeg tridesetogodišnjeg uspješnog rada karlovačkog Prosvjetnog odbora. Odlučeno je da se rad Prosvjetnog odbora kojim rukovodi 17 članova, izabranih na tri godine, veže za Gradsku javnu čitaonicu i knjižnicu, a diskutanti su naglasili da Prosvjetni odbor mora biti izvan stranačkih i crkveno-političkih borbi, slobodan i "naprama općine u svom djelovanju" (isto).

U skladu s dogovorenim, već na prvoj sjednici Odbora održanoj 14. studenog 1910., tih je 17 članova (gradski vijećnik dr. Dragan Šašel, profesor Milan Borovac, ravnatelj srpske preparandije Sava Diklić, odvjetnik Pavao Frolich, učitelj Franjo Horvat Kiš, knjižar Stevo Jelača, učitelj Dane Katić, umjesto Josipa Kovačića na prvoj je sjednici izabran profesor Franjo Crnčić, učitelj Ljudevit Krajačić, očevidničar okružne blagajne Aleksandar Majder, ravnateljica Više djevojačke škole Ljubica Pacel, ravnajući učitelj Viktor Potočnjak, profesor Hugo Sedlaček, umjesto Slave Šomek izabrana je učiteljica Mara Šulc, liječnik dr. Ivan Tuškan, ravnatelj Kr. realne gimnazije Milan Žepić, pekar i predsjednik "Nade" Željko Žibrat) za pročelnika izabralo dr. Dragana Šašela, Savu Diklića za zamjenika i Stevu Jelaču za blagajnika.

Organizacijski, Odbor se razdijelio na 3 sekcije:

1. čitaoničku sekciju – pročelnik Pavao Frolich
2. sekciju za knjižnicu – pročelnik Milan Žepić
3. sekciju za predavanja – pročelnik Hugo Sedlaček.

Pritom je zaključeno da predavačka sekcija osim predavanja organizira: recitiranja, čitanja, informativne večeri namijenjene “više inteligentnim slojevima”, ali i analfabetske tečajeve za odrasle kao i manja diletantska prikazanja. Prosvjetni odbor je odlučio da se javna predavanja održavaju besplatno, svake nedjelje, tijekom jeseni i zime u velikoj dvorani Gradske vijećnice.

Već 27. studenog 1910. održano je u organizaciji Prosvjetnog odbora prvo javno pučko-prosvjetno predavanje u Karlovcu. Bilo je to predavanje Huga Sedlačka o temi “Duša i tijelo”, a slušalo ga je 367 posjetitelja. U isto vrijeme započeto je i s tzv. informacionim večerima koje su uglavnom posvećene hrvatskim književnicima, tečajevima za nepismene koji očito imaju puno polaznika, jer novine obavještavaju da više ne primaju nove učenike i upućuju ih da pričekaju početak novog tečaja.

Time su udareni temelji dugogodišnjeg rada Prosvjetnog odbora, a prvi komentari u *Narodnom glasu* br.48/1910. govore i o “temeljima nove epohe kulturnog rada u našem gradu i okolici”. Iz tih će se temelja i ideja razviti i Srednjoškolska ekstenza.

(Za rad PO interesiraju se i drugi gradovi, pa tako Karlovčanin Franjo Šojat, učitelj u Požegi, moli da mu se pošalju pravila Odbora kako bi nešto slično pokrenuo i u Požegi. *Narodni glas* br. 50/1910.).

Te prve 1910./1911. godine, održano je 22 predavanja, s 8 068 posjetitelja (prosječno 366 osoba po predavanju).

Godine 1912. na 15 predavanja bilo je 4736 slušatelja, 1913. godine -12 predavanja i 4320 slušatelja, a 1914.-12 predavanja i 3577 slušatelja.

Od 1910. – 1914. održano je ukupno 61 javno predavanje koje je slušalo 20 701 posjetitelja.

U početku su predavači bili uglavnom iz Karlovca, a kasnije sve češće iz Zagreba i drugih gradova. Između ostalih predaju: Davorin Trstenjak, Mijo Vamberger, Izidor Kršnjavi, Albert Bazala, Ivo Vojnović, Milan Marjanović i drugi. Najburnije bilo je predavanje Štefe Vimpulšek iz Zagreba “O suvremenom ženskom pokretu”, održano 22. ožujka 1914., koje je izazvalo duge i burne polemike po karlovačkim, ali i zagrebačkim novinama.

Taj prvi period rada Prosvjetnog odbora prekinuo je Prvi svjetski rat. Predavanja su opet nastavljena 1918. u novim političkim prilikama, pa su i teme bile takve: Ferdo Šišić “Srbija i naše ujedinjenje”, Josip Nikšić “O Masaryku” ili Franjo Crnčić “Preradovićeve drama Kraljević Marko kao pjesničko proročanstvo našega ujedinjenja” - samo su neki od naslova.

Od 1918.-1922. održano je 58 nedjeljnih predavanja.

Ujedinjenje Prosvjetnog odbora i Srednjoškolske ekstenze

Godine 1919. pročelnik Prosvjetnog odbora postaje Hugo Sedlaček (1880. – 1960.), jedan od njegovih najaktivnijih članova. Iste godine on postaje i direktor Kraljevske velike realne gimnazije u Karlovcu.

Na tim će funkcijama ostati sve do odlaska u mirovinu 1939. godine. U tom je dvadesetogodišnjem periodu Hugo Sedlaček bio centralna ličnost karlovačkog prosvjetnog i kulturnog života. Taj ugledni profesor bio je i kazališni glumac i režiser, novelist i dramatičar, suradnik mnogih hrvatskih novina. Objedinivši funkciju pročelnika Prosvjetnog odbora i direktora Kraljevske velike realne Gimnazije, on je ujedinio i rad Prosvjetnog odbora i Srednjoškolske ekstenze.

Na temelju okružnice Kr. zemaljske vlade, Povjereništva za prosvjetu i vjere u Zagrebu od 19. svibnja 1920. broj 20 366 Prosvjetni odbor je preuzeo organizaciju Srednjoškolske ekstenze u Karlovcu.

Zadatak ove uredbe je, kako su tumačili članovi Prosvjetnog odbora, “da iznese van iz srednje škole luč prosvjete i širem građanstvu grada Karlovca dade prilike upoznavanja s tečevinama svih znanosti koje su potrebne i koje zanimaju modernog čovjeka.” (*Narodni glas* br. 33/ 1920.). Proklamirane ideje Srednjoškolske ekstenze bile su prosvjetiteljske – podizanje nivoa općeg obrazovanja širih slojeva građanstva putem neformalnih oblika edukacije (nema svjedodžbi, ispitivanja, ne plaća se školarina).

Ta će se zadaća ostvariti tijekom šestomjesečnog ciklusa javnih predavanja i prosvjetnih tečajeva, koji će se održavati svaki dan, osim subote i nedjelje, po 2 sata, u zgradi Kraljevske velike realne gimnazije. “Polazjenje bit će dopušteno svakom pristojnom čovjeku obojega spola bez obzira na starost i svršene nauke” (isto).

Tijekom lipnja i srpnja karlovački tjednik *Narodni glas* obavještava građanstvo o svrsi i predradnjama za održavanje takvih popularnih prosvjetnih tečajeva prilagođenih predznanju širokog građanstva. Prijave su počele 1. rujna, a u novinama od 2. rujna 1920. objavljena su i područja obuhvaćena predavanjima: jugoslavenska literatura, slavenska literatura, svjetska literatura, kulturna historija, gospodarska geografija, biologija, higijena, filozofija, nacionalna ekonomija, fizika, kemija, astronomija, francuski i ruski jezik.

Predavanja Srednjoškolske ekstenze u Karlovcu započela su u petak 1. listopada 1920. Prvi predavači bili su prof. Petar Muždeka, koji je govorio o jugoslavenskoj literaturi, i prof. Jovan Marčetić o filozofiji.

Te prve školske godine 1920./1921. rad Ekstenze bio je najintenzivniji. Predavanja se prema planu i programu drže dnevno po 2 sata od 7 do 9 sati uvečer iz ovih područja: svjetska književnost (direktor Hugo Sedlaček - 26 predavanja), jugoslavenska književnost (prof. Petar Muždeka - 17 predavanja), filozofija (Jovan Marčetić - 25 predavanja), kulturna povijest (isto Jovan Marčetić - 20 predavanja), prirodopis (prof. Dragutin Galijan - 22 predavanja), fizika (prof. Zvonimir Celinšćak - 22 predavanja), kemija (prof. Milan Šoštarić - 20 predavanja), astronomija (prof. Slavko Rozgaj - 26 predavanja), narodno gospodarstvo (odvjetnik dr. Pavao Frolich - 19 predavanja), higijena (liječnici dr. Ivan Tuškan i dr. Ivan Haslinger - 19 predavanja) i teorija potresa (prof. Franjo Crnčić - 5 predavanja). Ukupno 220 predavanja, 3640 posjetitelja, tj. 17 prosječno (maksimalno 49 na predavanju o Hamletu, a minimalno 2 iz fizike).

Poznati su nam čak i najmarljiviji polaznici: gospođe Anka Gotšlih, Šašel, Beneth i Bukovinac, gospodin. Sušan, direktor pošte, sve ugledni pripadnici karlovačkoga građanstva.

Valja reći da se cijelo to vrijeme uz predavanja Srednjoškolske ekstenze normalno održavaju i predavanja nedjeljom u velikoj vijećnici na kojima gostuju predavači iz Zagreba i drugih mjesta.

Tematski ta su se predavanja kretala od apstraktnih teorijskih predavanja do vrlo konkretnih pitanja svakodnevnog života.

Primjerice "Udaljenost i gibanje zvijezda" dr. S. Rozgaj, o "Stambenom pitanju" govorio je inženjer N. Kabalin, a "O uzgajanju cvijeća po kućama", gradski vrtlar J. Kopriva. Prosvjetni odbor je povodom tridesetogodišnjice postojanja, 1940. godine, izdao "Popis pučko-prosvjetnih predavanja održanih od 1910. – 1940." Ta nam je knjižica danas najdragocjeniji izvor informacija o cjelokupnom predavačkom radu Prosvjetnog odbora.

U karlovačkim novinama vrlo brzo pojavile su se i prve reakcije i kritički osvrti na rad i organizaciju Srednjoškolske ekstenze. Već 21. listopada 1920. anonimni se komentator u *Narodnom glasu* pita kako je moguće da ima predavanje iz astronomije, a nema iz geografije. Tek kada upoznamo vlastitu Zemlju, "treba da zaronimo u dubine Svemira" (isto). Zamjera se što na programu nema historije, ali anonimni kritičar zna i zašto – "zato jer je ova divna magistra sapeta ljutim negvama države i crkve, koje nisu nikada dale da se ovoj magistri skinu preteške negve. Sapeti je u "školske udžbenike", a kakvi su to "udžbenici", to mi svi predobro znademo. Historija mora da bude potpuno slobodna ko ona slobodna misao koja talasa vijekovima djelovanja ljudskoga roda." (isto). Organizatori Ekstenze su nakon kritika zbog naplate 100 kruna školarine promijenili odluku pa se polaznici primaju i bez novčane naknade. Negoduje se i zbog malog broja polaznika iz radničkih slojeva kao i ženskog svijeta, pa se u karlovačkim novinama može pročitati i ovo: "Kod nas je žena nažalost ili emancipovana, pa si utvara da je kao takva kašikom posrkala svu mudrost ili je potpuno nehajna za svaku duševnu odgoju." (isto). U svakom slučaju vodila se vrlo živa javna polemika o organizacijskim i tematskim pitanjima Srednjoškolske ekstenze.

Sljedeće školske godine 1921./1922., predavanja Srednjoškolske ekstenze sele se iz Gimnazije u Višu djevojačku školu (danas OŠ "Braće Seljan") i tu se uglavnom održavaju sljedećih 5 godina, ali ne više tako intenzivno. Svedena su uglavnom na dva puta tjedno, a financira ih i dalje Gradsko zastupstvo ili iz kamata Šašelove zaklade. Ekstenza povremeno koristi i prostor Edison kina u kojem su predavanja demonstrirana filmom.

Valja reći da je to vrijeme opće prosvjetne ekspanzije, pa Prosvjetni odbor, osim Ekstenze i predavanja nedjeljom, organizira i analfabetske tečajeve, stručne tečajeve koji buhvačaju predavanja iz esperanta, hrvatskog, njemačkog i engleskog jezika, korespondencije, stenografije i krasopisa. Prosvjetiteljsko djelovanje je u modi pa i druga društva organiziraju javna prosvjetna predavanja, npr. Klub akademičara, Hrvatski sokol, Žensko prosvjetno društvo Katarina Zrinska, Hrvatska žena....

Za razliku od elana i aktivnosti prve školske godine u sljedećih pet godina rada, od listopada 1921. do 1926., održano je sveukupno 262 predavanja. Svake godine predavanja Ekstenze počinjala su u listopadu (osim 1924./1925.), a završavala u travnju. Ritam održavanja bio je dva puta tjedno, po jedan sat i on se održao sve do 1926. godine.

U listopadu 1926. obavještavaju se građani da se javna predavanja Prosvjetnog odbora od ove godine ponovno vraćaju u nedjeljni termin u veliku dvoranu Gradske vijećnice i uz naplatu ulaznica. Tih je nedjeljnih predavanja od 1926. – 1930. održano 75.

Time je zapravo završena ona široka pučko-prosvjetna uloga Srednjoškolske ekstenze u Karlovcu, iako će obavijesti o predavanjima još uvijek ići pod tim imenom.

Sve te godine glavni predavači bili su profesori i nastavnici karlovačkih škola, prvenstveno Gimnazije. Već sam navela neka imena : H. Sedlaček, S. Rozgaj, F. Crnčić, J.

Nikšić, I. Brajdić, M. Šošćarić, J. Marčetić i drugi. Osim karlovačkih profesora, predavali su i odvjetnici Frolich, Brajša i Passek, liječnici Tuškan, Variola, Haslinger i Petrović, nadrabini dr. Šik, inženjer Kabalin. Na predavanjima, koja su se održavala nedjeljom u graskoj vijećnici, gostovali su i profesori izvan Karlovca: dr. F. Bubanović, dr. S. Škreb, M. Urbany i J. Ivakić, a od diktature 1929. godine predavanja drže gotovo isključivo zagrebački predavači, među njima: Lj. Babić, G. Novak, R. Bujas, F. Bubanović, B. Zarnik, O. Kučera, M. Grossman...

Tako je zapravo zaokružena desetogodišnjica postojanja Srednjoškolske ekstenze, institucije kroz koju su Prosvjetni odbor i njegovi članovi, prvenstveno karlovački profesori, kroz nevjerojatnu vanškolsku aktivnost obrazovali karlovačko građanstvo, obrtnike i radnike. Ako se uzme u obzir da su ti isti ljudi vodili i Gradsku javnu knjižnicu i čitaonicu, organizirali karlovačko diletantsko kazalište, afirmirali se u svom svakodnevnom profesionalnom radu, onda je njihov rad zaista zadivljujući.

Prvi pročelnik Prosvjetnog odbora (od 1910.-1918.), praški đak, dr. Dragutin Šašel, donio je u Karlovac Masarykove ideje o demokratizaciji javnog života i prosvjećivanju puka kao temelj na kojem će se ona odvijati.

Nakon njegove smrti pročelnici su kratko bili gradonačelnik Božo Vinković i direktor Gimnazije Antun Matić, a od 1919. – 1939. Hugo Sedlaček, direktor karlovačke Gimnazije i pročelnik Prosvjetnog odbora, organizator i pokretač Srednjoškolske ekstenze. On glumi i režira u kazalištu karlovačkih diletanata, piše novele i drame koje objavljuje pod pseudonimom Adam Kostelić, on je knjižničar i katalogizator Gradske knjižnice, i najaktivniji i najpopularniji predavač Prosvjetnog odbora. Predavao je o Nietzscheovom nadčovjeku, Danteu Alighieriu, o optimizmu i pesimizmu, o egoizmu i altruizmu, o Laokoonu, o Kranjčeviću, Byronu, Puškinu i Moliereu i o mnogim drugim temama iz područja umjetnosti, filozofije i psihologije. Iz svega rečenog, jasno je da je Hugo Sedlaček centralna ličnost karlovačke kulture i prosvjete toga vremena, pa ga profesor Franjo Crnčić u knjižici "Prosvjetni odbor u Karlovcu", koju je napisao 1931. povodom 20 godina rada, s pravom naziva "Atlasom koji je držao i drži kroz 20 godina na svojim leđima os prosvjete u gradu Karlovcu." Zato se ne treba čuditi da se taj period u karlovačkoj kulturi i prosvjeti često naziva "Sedlačekomom erom".

Odlaskom u mirovinu, nakon što je u *Jutarnjem listu* kritiziran njegov rad, Hugo Sedlaček 1939. odlazi i s mjesta pročelnika Prosvjetnog odbora, a na njegovo mjesto dolazi profesor Josip Nikšić koji će tu funkciju obavljati sve do prestanka rada Prosvjetnog odbora 1941. godine.

Osnivanje Pučkog sveučilišta

Prosvjetni i obrazovni rad Ekstenze od 1932. naslijedit će sekcija Pučko sveučilište ili Narodni univerzitet, koju je Prosvjetni odbor osnovao prema pravilima koje je odredilo Ministarstvo prosvjete 12. travnja 1932. godine. U organizacijskom smislu Pučko sveučilište preuzima već uhodani model predavanja. Predavanja se i dalje održavaju nedjeljom, ali zbog financijskih razloga ona su vrlo neredovita, a javnost cijelom projektu ne poklanja preveliki publicitet.

Od 1932. do 1935. godine održana su godišnje svega 6 ili 7 javnih pučko - prosvjetnih predavanja.

Tjednik *Karlovački glasnik* br. 51/ 1933. samo kratko obavještava građanstvo Karlovca da se uobičajena predavanja "Prosvjetnog odbora (Narodna univerziteta) nijesu mogla održati dosada jer predavače je potrebno kao i prije honorirati, a Prosvjetni odbor još dosad nije dobio dotacije koje mu je za 1932. godinu votiralo gradsko zastupstvo." Takve vijesti, bez širih komentara, nalazimo i tijekom 1934. godine (*Karlovački glasnik* br. 43./1934.).

Tek u broju od 13. ožujka 1935., kao osvrt na govor tadašnjeg ministra prosvjete Ćirića, *Karlovački glasnik* kritizira gradsku vlast koja je dozvolila potpunu stagnaciju u radu Gradske knjižnice i Narodnog univerziteta, "a sve zato jer su dotacije reducirane na nulu". Tako Prosvjetni odbor, koji je u prijašnjim godinama mogao organizirati živu i redovnu predavačku djelatnost, posljednjih godina ne može organizirati ni jedno predavanje. "I dok takvi narodni univerziteti, kaže komentator Karlovačkog glasnika, rade punom parom u drugim provincijalnim mjestima (Varaždin, Sisak itd.), gradska je uprava ugasnila i zadnju svjetiljku u svojoj prosvjetnoj organizaciji." (isto). Te su riječi potaknulo polemike o važnosti prosvjetne djelatnosti, a donekle i ustalile predavanja Pučkog sveučilišta, pa je tijekom 1936. - 1938. u zimskom periodu opet održano oko 20 javnih predavanja.

Uz predavače iz Zagreba (Vladimir Filipović, Ramiro Bujas, Andrija Štampar, kiparica Mila Bernfest i dr.) većinu predavanja i dalje drže karlovački profesori.

S obzirom na tradiciju, Karlovčani, navikli na bogatstvo i raznolikost javnih predavanja, s tim radom nisu bili zadovoljni. Bez obzira na stav Karlovčana, u Izvještaju o radu Pučkih sveučilišta od 1938.- 1940. godine koji donosi *Alma Mater Croatica* u br.2/ 1940. piše: "U Karlovcu već godinama radi vrlo dobro organizirano i od tamošnje gradske općine subvencionirano Pučko sveučilište. S njim smo i prijašnjih godina stajali u suradnji." Iz zagrebačke perspektive taj je rad očito izgledao puno kvalitetnije.

Nakon punih 30 godina rat je konačno ugasio rad Prosvjetnog odbora 1941. godine.

U tih je 30 godina Prosvjetni odbor bio pokretač i organizator gotovo svih kulturnih i prosvjetnih akcija u Karlovcu. U vremenu kada mnogi još nisu bili ni pravi stanovnici Gutenbergove galaksije, još u sferi usmenog priopćavanja, Prosvjetni odbor je prosvjetiteljski širio spoznaje obrazovanih, a opismenjivao i podučavao neobrazovane. Ili, kako bi još jednostavnije rekao Marshall McLuhan, u doba kada "oko još nije zamijenilo uho", s javne govornice Prosvjetnog odbora Karlovčani su iz usta hrvatskih intelektualaca, znanstvenika, profesora, liječnika, odvjetnika.... slušali praktične savjete za život, učili zdravstvenu prevenciju paralelno s najsuvremenijim svjetskim dostignućima. Bez obzira na sve teškoće, cenzure, uredbe i političke pritiske, kojima su bili izloženi u burnim i promjenljivim političkim okolnostima, ti su se intelektualci izraženog osjećaja društvene odgovornosti - obraćali svim slojevima društva. Oni su dugi niz godina poticali rad svih karlovačkih kulturnih institucija i radili na prosvjećivanju i obrazovanju cjelokupnog karlovačkog pučanstva.

SAŽETAK

Karlovačka Srednjoškolska ekstenza započela je s radom 1920. godine kao organizirani, neformalni oblik edukacije s ciljem podizanja opće razine obrazovanja odraslog stanovništva.

Pokretači Ekstenze bili su uglavnom već ranije aktivni u Prosvjetnom odboru, tijelu koje na poticaj Gradskog poglavarstva od 1910. djeluje pri Gradskoj javnoj čitaonici i knjižnici kao samostalno središte pučko-prosvjetnog rada u Karlovcu.

Godine 1919. Hugo Sedlaček, dotadašnji aktivni član Prosvjetnog odbora, postaje njegov predsjednik, a u isto vrijeme preuzima i dužnost ravnatelja Kraljevske velike realne gimnazije u Karlovcu. On ujedinjuje rad Prosvjetnog odbora i Srednjoškolske ekstenze i postaje glavni nositelj Ekstenzinih aktivnosti.

Prve školske godine 1920./1921. Ekstenza djeluje u zgradi Kraljevske velike realne gimnazije kroz šestomjesečni ciklus javnih predavanja iz književnosti, filozofije, prirodopisa, astromomije, higijene i drugih područja. Predavanja drže karlovački intelektualci, uglavnom prosvjetni radnici, liječnici i odvjetnici, svaku večer osim subote i nedjelje po dva sata za sve zainteresirane "bez obzira na spol i svršene nauke" (*Narodni glas* br. 33/ 1920.). Te je godine u sklopu Ekstenze održano ukupno 220 predavanja. Osim toga organizirane su i informativne večeri, analfabetски tečajevi i popularna nedjeljna predavanja u Velikoj vijećnici gradskog magistrata na kojima, osim karlovačkih, gostuju i intelektualci iz cijele Hrvatske.

U sljedećih pet godina rad Srednjoškolske ekstenze nije tako intenzivan kao prve godine, te su u tom periodu održana 262 pučko-prosvjetna predavanja u Višoj djevojačkoj školi. Do 1924. ritam održavanja je od listopada do travnja, dva puta tjedno, a u sljedeće dvije godine predavanja su sve rjeđa, pa 1926. završava široka pučko-prosvjetna uloga Srednjoškolske ekstenze u Karlovcu.

Od listopada iste godine Prosvjetni odbor i Srednjoškolska ekstenza ograničit će svoj rad samo na popularna nedjeljna predavanja u Gradskoj vijećnici.

Godine 1932. prosvjetni i obrazovni rad Ekstenze naslijedit će, prema pravilima Ministarstva prosvjete, Pučko sveučilište. Ali Pučko sveučilište nije uspjelo ostvariti intenzitet i raznolikost aktivnosti Srednjoškolske ekstenze.

SUMMARY

The extension of secondary school education for adult population within an organised and informal institution called Ekstenza was started in Karlovac in 1920. The aim of the institution was general increase in the level of education of adult population.

The initiators of the institution had already been active members of the Educational Committee which was founded in 1910 by the municipal authorities. The Committee operated in the Municipal Library as an independent center of public educational work.

In 1919, Hugo Sedlaček, one of the most important members of the Educational Committee, became its president and at the same time he assumed the duty of the headmaster in the Royal Grammar School in Karlovac. Thus he integrated the work of both the Educational Committee and the Ekstenza Institution and became the main exponent of the latter.

During the first school year of 1920/1921 the activities of the Ekstenza institution took place in the Royal Grammar School building. Those included lectures on literature, astronomy, philosophy, science, hygienics and many other fields organised in six month sets. The lecturers were intellectuals, mainly teachers, lawyers and doctors who gave lectures every evening except Saturday and Sunday for all those who were interested "disregarding their sex and level of education". Altogether 220 lectures were held

during that year. Beside those, evening socials, adult literacy courses and very popular Sunday lectures were organised in the great Townhall which were attended by the intellectuals not only from Karlovac but from the whole of Croatia.

In the course of next five years the activities of the Ekstenza institution were far less intensive than during the first year.

During that period 262, public educational lectures were held in the Girls' School in Karlovac. Until 1924 the frequency of lectures was two times a week between October and April, and in the following two years lectures became less frequent. The activities of the Ekstenza Institution in Karlovac terminated in 1926.

From the October of that year the Educational Committee and the Ekstenza institution were to limit their work exclusively on popular Sunday lectures in the Townhall.

In 1932, according to the directives from the Ministry of Education, the educational work of the Ekstenza institution was continued by the University Extension. However, the activities of the University Extension never managed to achieve neither the intensity nor diversity of those of the secondary school Ekstenza Institution.

LITERATURA

Karlovac 1579. – 1979. Zbornik radova, Historijski arhiv, Karlovac, 1979.

Crnčić, Franjo, Prosvjetni odbor u Karlovcu, Zagreb, 1931.

Vrbetić, Marija, 400 godina karlovačkog školstva, SIZ društvene brige o djeci i odgoja i osnovnog obrazovanja Općine Karlovac, Karlovac, 1979.

Popis pučko-prosvjetnih predavanja održanih od 1910.- 1940., Prosvjetni odbor, Karlovac, 1940.

Alma Mater Croatica br. 2/1940.

Glasonoša, Karlovac (1905.-1909.)

Narodni glas, Karlovac (1906.-1914., 1919.-1923.)

Karlovac, Karlovac (1912.-1914., 1919.-1923.)

Karlovački glasnik, Karlovac (1932.-1941.)

Sloga, Karlovac (1910.-1919.)

Primljeno: 2001-1-31

